

vývozu do celní ciziny (nebo až do uplynutí určité lhůty), nebo vývozem v záznamu, kde zboží exportované zůstává v celním záznamu až do zpětného dovozu do celního území (nebo až do určité lhůty).

Statistické hlášení děje se zpravidla písemně a dlužno při něm zapraviti statistický poplatek, který má přibližně hraditi náklady na úřední statistiku zahraničního obchodu.

§ 49. Bilance tržební a bilance platební.

I. Výsledek srovnání mezi hodnotou zboží přivezeného a vyvezeného zoveme tržební (obchodní) bilancí dotyčného státu. Převyšuje-li hodnota vývozu hodnotu dovozu, mluvíme o tržební bilanci aktivní, v opačném případě o bilanci pasivní.

Za merkantilismu, kdy se mezinárodní hospodářské styky obmezovaly skoro výhradně na tržbu se zbožím, byl význam tržební bilance pro blahobyt národa přeceňován. Aktivní tržební bilance zvana — tak jako dnes ještě v obecném mínění a v obecné mluvě — prostě příznivou a pasivní nepříznivou (v. shora o dějinách tržební politiky), protože dle merkantilistických názorů se saldo mezinárodního obchodu vyrovnávalo hlavně drahokovem, aktivní tržební bilance tedy přinášela peníze do země, pasivní bilance naopak je ze země vypuzovala. Dokonce druhdy doporučováno zastaviti obchod se zemí, s kterou by tržební bilance byla pro tuzemsko pasivní. Ale již r. 1621 ukazoval Tomáš Mun, že neškodí anglický vývoz stříbra do Východní Indie, jelikož Anglie si tuto ztrátu víc než nahradí aktivním obchodem s výrobky východoindickými, a že tedy záleží na celkové bilanci Anglie s cizinou vůbec, a o něco později J. Child dovozoval na příkladě Irska, že příznivá obchodní bilance, jakou Irsko vykazuje, může zcela dobře jíti ruku v ruce s nepříznivým vývojem poměrů hospodářských. Podávat tržební bilance obraz toliko o části vzájemných hospodářských styků mezinárodních. Čím více se rozvíjely také mimotržební hospodářské a rovněž i politické styky mezinárodní (zvl. zadlužení země do ciziny, anglické a francouzské subsidie spojeneckým státům německým, příspěvky papežské kurii do Říma ze zemí západních, i na př. pachtý irských nájemců anglickým vlastníkům půdy), tím více ukazovala již individualistická škola národohospodářská, že blahobyt země může

vzrůstati i přes »nepříznivou« bilanci tržební, platí-li na př. tuzemsko své závazky za zboží do ciziny úrokem ze svých pohledávek za cizinou, a naopak že stupňovaný export a z něho plynoucí »příznivá« bilance tržební není leč prostředkem, jímž tuzemsko platí úroky svých dluhů do ciziny.

Pozorovalo se, že onen vliv, který byl dosud na příplývání a odplývání peněz merkantilismem přisuzován příznivé či nepříznivé bilanci tržební, přísluší vlastně celému souboru vzájemných hospodářských pohledávek a závazků mezinárodních, i dospívalo se takto k širšímu pojmu mezinárodní bilance platební, již rozumí se vzájemný hodnotný poměr mezi dočasnými pohledávkami a závazky určité země (hospodářství národního) proti veškeré cizině. Tato mezinárodní platební bilance jest opět dočasně aktivní či pasivní, dle toho, převažují-li v určité periodě pohledávky či naopak závazky tuzemska proti cizině.

II. Složkami jejími jsou:

1. Především pohledávky za vývoz a naopak výdaje za dovoz zboží a drahokovů, položka to nejdůležitější a nejnámější, protože číselně nejsnáze zjistitelná (bilance tržební).

2. Pohledávky za transporty zboží a osob pro cizinu po domácích komunikacích a naopak dovozní za transporty osob a tuzemského zboží (na př. dovoz americké bavlny pro nás po lodích anglických a německých) provedené dopravními ústavami (železnicemi, loděmi) cizozemskými. Zejm. Anglie a Holandsko obstarávají velký díl nákladní dopravy pro jiné národy, jejich příjmy z námořní plavby valně zlepšují jejich platební bilanci, transportní aktivum Anglie bylo před válkou odhadováno ročně na 2 miliardy fr. (za války třikrát tolik), kdežto Francie mívala pasivum ročních 300—400 mil. fr., nedopravujíc svými vlastními plavidly ani $\frac{1}{2}$ svého vývozu a málo přes $\frac{1}{4}$ svého dovozu (Gide). Podobně působí provise, komisionářské a j. poplatky za jinaké práce a výkony pro cizinu podniknuté (anglické peněžnictví) a naopak.

3. Úroky a zisky (dividendy) z podniků, j. velko-
statků, dolů, továren, železnic, bank, pojišťoven a j. provozova-
ných od tuzemců v cizině nebo naopak od cizinců v tuzemsku
(zejm. ve formě akc. společností, resp. držby akcií podniků tu-
zemských), a s tím souvisící

4. úroky a splátky ze zá půjček poskytnutých cizině (zejm. ze zakoupených cizozemských státních rent, obligací obecních i soukromých, zástavních listů hypotekárních a pod.) a naopak. Anglický kapitál umístěný za hranicemi byl odhadován na 100 miliard fr. (z toho 60 na Indii a ostatní anglické kolonie a 40 miliard na cizinu), zahraniční pohledávky Francie byly před válkou odhadovány na 40 miliard fr. (a tedy úroky z nich na 2 miliardy) — dlužnickými státy byly zejm. Španělsko, Turecko, Egypt, Indie, jižní Amerika. Vzájemný poměr pohledávek a závazků z tohoto titulu bývá někdy zván bilance efektní.

5. Platy z cestovatelství po cizině (cesty cizinců v tuzemsku přinášejí platy a závazky za používání železnic a parolodí, za služby hostinských a pod., aktivní jsou zde zvláště Francie, kde cizinci jen v Paříži před válkou vydali ročně na půl miliardy franků, Itálie se ziskem 350 mil. fr. a Švýcarsko s 200 mil. fr., pasivní bývaly zde zvl. Spojené Státy, Anglie a Rusko), a platy z vystěhovalectví (ztráty majetku od vystěhovalců do ciziny odvezeného a naopak posílání pravidelných úspor domů — v Itálii činily peněžní zásilky vystěhovalců do země 450 mil. a tedy s výdaji cizinců v zemi ročně téměř 1 miliardu fr., vystěhovalecké úspory ze Spojených Států do Evropy poštou nebo šeky zasílané byly odhadovány na 270 mil. dol. ročně).

6. Konečně jiné mimořádné položky: dědictví, sňatky, válečné náhrady, výdaje za válečné námořnictvo a válečné podniky v cizině, petrský haléř.

Mohou tudíž země s velikými kapitálovými investicemi v cizině (Anglie, Německo, Francie, Belgie) nebo s jinými silně aktivními položkami platební bilance (turistický ruch a vystěhovalecké úspory v Itálii) mít a skutečně v normálních poměrech mají tržební bilanci trvale pasivní, kdežto naopak země do ciziny silně zadlužené (jsou-li tedy státní renty, železniční obligace, hypotekární zástavní listy, velkostatky, doly, továrny a pod. tuzemsku v rukou cizích státních občanů v cizině) musí své závazky do ciziny, nemají-li proti tomu jiných aktivních položek platební bilance, vyrovnávat na konec nezbytně zvýšenými zásilkami zboží a tedy aktivní bilancí tržební. Bilance platební vykonává tedy vliv na bilanci tržební, zadlužení do ciziny si tedy export zboží do ciziny jistou měrou vynucuje (v. kapit. o exportu a importu).

II. Platební bilance může býti přechodně posunuta kapitálovými investicemi, předsevzatými od tuzemců v cizině nebo cizinou v tuzemsku. Jestliže totiž země v určité době své státní, železniční a pod. obligace nebo železniční akcie a hypotekární zástavní listy »exportuje«, t. j. jestliže cizinci zakupují v zemi cenné papíry veřejné či soukromé nebo pozemky nebo poskytují v jakékoliv formě tuzemsku úvěr, tu vznikají v době, kdy se tyto transakce provádějí, v onom hospodářském obvodu, v němž tyto investice se dějí, dočasné pohledávky proti investující cizině a platební bilance země se hromadným příchodem tohoto cizího věřitelského (investičního) kapitálu, poskytovaného druhdy a v nejnovější době vždy častěji v podobě exportu potřeb válečných a železničních, strojů a pod., přechodně zlepšuje. Za to však v následujících letech musí přijaté zápůjčky býti zúrokovány a umořovány, ze zakoupených cizinou tuzemských podniků odplývají ze země výtežky a pod., t. j. platební bilance země se zvýšením pravidelného placení úroků a dividend do ciziny trvale zhoršila.

Naopak pro zemi věřitelskou její nové kapitálové investice v cizině její platební bilanci v době provádění těchto investic dočasně zhoršují (její kapitál odplývá do ciziny — arci jakožto věřitel), pro pozdější doby však se její aktivnost vzrůstem pohledávek z úroků a dividend ciziny trvale zvyšuje.

§ 50. Některé poučky z číslic mezinárodní statistiky tržební.

I. Z výsledků mezinárodní statistiky tržební budíž uvedeno alespoň:

1. Vnější obchod všech států — přes rostoucí vzájemné uzavírání se států ochrannými cly (dosud kromě Anglie) — vzrůstem obyvatelstva a jeho síly konsumpční, rozmachem velkopřemyslu a potřebou surovin, zdokonalováním komunikací i rozvojem kapitálového trhu (akcie, státní dluhopisy atd.) téměř nepřetržitě stoupá. Tak na př. vývoz Rakouska-Uherska činil počátkem 19. stol. asi 127 mil. a jeho dovoz asi 110 mil. zl., r. 1900 vývoz 971 mil. a dovoz 848 mil. zl. Až do války let 1914—18 světová tržba ustavičně stoupala. Světový dovoz i vývoz činil v miliardách korun v letech

1860	36	1868	53	1883	82	1894	80.8	1900	108.4	1910	163.8
1865	42	1879	70	1891	87	1897	90.5	1904	132.8	1912	193.7